

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUT- SKOTTETS BETÄNKANDE 59/2002 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 17 april 2002 en proposition med förslag till lag om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (RP 49/2002 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning.

Motioner

Utskottet har behandlat följande motioner:

- LM 183/1999 rd — Liisa Hyssälä /cent m.fl.: en lagmotion med förslag till lag om ändring av klientavgifter inom social- och hälsovården, som remitterades till utskottet den 10 december 1999,
- LM 159/2000 rd — Eero Akaan-Penttilä /saml m.fl.: en lagmotion med förslag till lag om ändring av 11 § lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården, som remitterades till utskottet den 21 februari 2001,

— AM 112/2001 rd — Seppo Lahtela /cent m.fl.: en åtgärdsmotion om den disponibla pensionsandelen för personer i institutionsvård, som remitterades till utskottet den 18 juni 2001 och

— AM 268/2001 rd — Sulo Aittoniemi /alk: en åtgärdsmotion om de disponibla medlen för personer i anstaltsvård, som remitterades till utskottet den 14 december 2001.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- äldre regeringssekreterare Riitta Kuusisto, social- och hälsovårdsministeriet
- budgetråd Raija Koskinen, finansministeriet
- social- och hälsovårdscchef Tuula Taskula, Finlands Kommunförbund.

Dessutom har Invalidförbundet och De Synskadades Centralförbund lämnat ett gemensamt skriftligt utlåtande.

PROPOSITIONEN OCH MOTIONERNA

Propositionen

Regeringen föreslår att de nuvarande bestämmelserna på förordningsnivå om avgifter som uppbärs för långvarig anstaltsvård inom social- och hälsovården tas in i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården. Avsikten är att i

lagen fastställa vem som skall anses som en person i långvarig anstaltsvård, grunderna för bestämmande av avgift för långvarig anstaltsvård, de inkomster som ligger till grund för avgiften samt avdragen från dessa inkomster. Sakinne-

hållet i bestämmelserna bibehålls i huvudsak oförändrat.

Avsikten är att för långvarig anstaltsvård upp-
bärs en avgift som bestäms enligt betalningsför-
mågan och avgiften föreslås i regel basera sig på
de inkomster som den som får vård har till sitt
förfogande. En ändring jämfört med nuläget
innebär den bestämmelse i vilken föreslås att
grunden för avgiften i vissa fall med avvikelse
från huvudregeln skall utgöras av de samman-
lagda inkomsterna för den som får långvarig an-
staltsvård och dennes make. Det föreslås att av-
giften fastställs på basis av de sammanlagda in-
komsterna, om den som får anstaltsvård omedel-
bart innan anstaltsvården inletts har levt i ge-
mensamt hushåll i äktenskap eller äktenskaps-
liknande förhållande och hans månadsinkomster
är större än makens månadsinkomst. Avsikten är
att avgiften dock inte fastställs på basis av de
sammanlagda inkomsterna om också maken är i
långvarig anstaltsvård. Avgiften kan uppgå till
högst 40 % av de sammanlagda månadsinkoms-
terna. Den som får anstaltsvård skall dock till sitt
förfogande ha minst 80 euro i månaden. Under-
hållsbidrag som betalas till maken skall inte
längre beaktas som avdrag från inkomsterna för
den som får vård, om den avgift som uppbärs för
anstaltsvården fastställs på basis av makarnas
sammanlagda inkomster.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt
efter det att den har antagits och blivit stadfäst.
Genom en övergångsbestämmelse föreskrivs om
en tidsfrist på tre månader inom vilken de avgif-
ter som fastställts enligt den gällande lagen skall

ändras så, att de överensstämmer med den före-
slagna lagen

Lagmotionerna

I lagmotion LM 183/1999 rd föreslås att inte
bara de som bor på traditionella institutioner,
utan också de som bor på servicehus som före-
står av kommunen eller av privata serviceprodu-
center inom social- och hälsovården skall ha rätt
att behålla en del av sin pension och andra in-
komster.

I lagmotion LM 159/2000 rd föreslås att kli-
entavgiften skall vara högst 50 % av serivetaga-
rens och dennes makes eller sambos sammanlag-
da nettoinkomster per månad, om serivetagaren
när vården sattes in levde i gemensamt hushåll i
äktenskap eller under äktenskapsliknande för-
hållanden och hans eller hennes inkomster när
vården sattes in var betydligt större än den make
respektive sambo hade som bor kvar hemma.

Åtgärdsmotionerna

I åtgärdsmotion AM 112/2001 rd föreslås att re-
geringen vidtar åtgärder för att det skyddade
pensionsbeloppet för den make som tas in på in-
stitution preciseras. Beloppet bör i alla lägen
vara högst hälften av servicetagarens och ma-
kens sammanlagda nettoinkomster. Kommunerna
bör inte tillåtas ha så orimligt stor rätt att tol-
ka bestämmelserna om vårdavgifterna som de
har i dagsläge.

I åtgärdsmotion AM 268/2001 rd föreslås att
regeringen vidtar åtgärder för att de s.k. disposi-
tionsmedlen för personer på institution höjs till
åtminstone 600 mark i månaden.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Utskottet finner propositionen nödvändig och
tillstyrker den med följande anmärkningar och
ändringsförslag. De gällande bestämmelserna
om klientavgifter ger den hemmavarande maken
och barnen ekonomisk trygghet också när ma-
ken med högre inkomster tas in för långvarig in-

stitutionsvård. Möjligheten att behövspröva av-
gifterna har emellertid inte alltid varit den bästa
lösningen för den som bor kvar hemma, inte hel-
ler för familjens möjligheter att behålla sin in-
komstnivå. Enligt de gällande reglerna bestäms
avgiften utifrån hur inkomsterna är fördelade
mellan makarna. Avgiften för långvarig institu-

tionsvård beräknas på grundval av vårdtagarens nettoinkomster. Inom öppenvården beräknas avgifterna på grundval av hushållets gemensamma bruttoinkomster. Institutionsvård innebär att vårdtagarna får helpension, vari ingår kostnaderna för all vård och behandling samt läkemedelsförsörjning. Dessutom får vårdtagaren ett belopp som han eller hon kan disponera själv. Vid långvarig öppenvård svarar klienten däremot själv för sina levnadskostnader och vårdkostnader och har inget garanterat belopp till sitt förfogande.

Det varierar från kommun till kommun på vilka grunder avgifterna sänks och hur stor aktivitet det krävs av klienterna själva. Det har uppstått en hel del problem när det blivit allt vanligare att äkta makar ingår avtal om att försörja varandra, avtal som annars inte hade behövts om inte syftet hade varit att få ner vårdkostnaderna. Det finns ingen samordnad praxis i kommunerna för hur avtalen skall fastställas. Det har i sin tur resulterat i att avgifterna inte läggs fast på samma grunder i hela landet. Propositionen syftar till att råda bot det otillfredsställande läget och den är därför befogad.

Utgångspunkten i propositionen är att den make som bor kvar hemma får sin levnadsstandard tryggad bara när maken med högre inkomster är intagen för långvarig institutionsvård. Den föreslagna avgiftsnedsättningen är summarisk i den meningen att den inte tar hänsyn till vilket faktiskt behov av stöd den hemmaboende maken med lägre inkomster har. Dessutom påverkas avgiften inte alls av om det finns barn som måste försörjas. Ett annat problem med lagförslaget är att avgiftsnedsättningen inte garanterar att sänkningen kommer den hemmaboende maken tillgodo. Dessutom anser utskottet det vara ett problem med förslaget att avgiften varierar beroende på om vårdtagaren är ensamstående eller lever i äktenskap eller är sambo och beroende på vilkendera maken har högre inkomster. Ju större inkomstskillnaderna är mellan makarna och ju högre inkomster maken i institutionsvård har desto större är avgiftsnedsättningen. Däremot skall avgiften fortfarande vara 80 % av vårdtagarens nettoinkomster om makarna har

lika stora inkomster, om inkomstskillnaden faller den hemmaboende tillgodo eller om vårdtagaren är ensamstående eller både makarna är intagna på institution. Två makar med låga inkomster får ingen avgiftsnedsättning genom lagändringen. Därmed ökar ojämlikheten i fråga om avgiftsgrunderna.

Med hänvisning till ovanstående föreslår utskottet att den schablonmässiga ändringen i 7 c § 2 mom. stryks. I stället ändrar utskottet 11 §. Då tillåter lagen större prövningsrätt vid nedsättning av avgifterna samtidigt som bestämmelserna är betydligt mer bundna än i den gällande lagen. Lagen föreskriver om situationer då det är en absolut skyldighet att nedsätta eller efterskänka avgiften. När avgiften bestäms måste hänsyn tas till hela familjen, alltså till den äkta maken eller sambon och barnen och deras möjligheter att försörja sig samt till vårdtagarens lagstadgade försörjningsplikt. Försörjningsmöjligheterna påverkas bland annat av levnadskostnaderna, särskilt boendeavgifterna som varierar i hela landet samt till sjukkostnader. Dessutom tillåter 2 mom. att också andra vårdaspekter vägs in. Detta kan till exempel betyda att andra personers försörjning och inkomster är beroende av vårdtagaren.

Det är viktigt att kommunerna börjar beräkna avgifterna enligt lagförslaget för att de nuvarande missförhållandena skall undanröjas, understryker utskottet. I detta sammanhang framhåller utskottet också att den som får vård alltid har rätt att överklaga avgiften.

Om avgiften för institutionsvård sätts ned på grund av inkomstskillnaden kan detta ha en styrande effekt på institutionsvården. Utskottet understryker att valet av vårdform bör styras av andra kriterier än avgifterna för klienten. Den primära uppgiften är att se till att det finns adekvat tillgång på olika typer av vård och att människor får stöd för att kunna bo kvar hemma så länge som möjligt.

Under årens lopp har ett flertal större eller mindre ändringar gjorts i klientavgifterna inom social- och hälsovården. Däremot har deras samlade effekt inte utvärderats i tillräckligt hög grad. Det nationella hälsovårdsprojektet har vi-

sat att det behövs en övergripande översyn av avgiftspolitikerna.

Med hänvisning till det ovanstående anser social- och hälsovårdsutskottet att det snabbt behövs en övergripande reform av bestämmelserna om klientavgifter. Utskottet anser för det första att det måste införas ett samordnat inkomstbegrepp i öppen- och institutionsvården och för det andra att vårdtagare inom långtidsvård alltid skall ha tillgång till dispositionsmedel både inom öppen- och institutionsvården. Också familjen måste få tryggad försörjning när en eller fler familjemedlemmar får långvarig institutionsvård oavsett om vården sker inom öppen- eller institutionsvården. Utskottet föreslår ett uttalande om detta (*Utskottets förslag till uttalande*).

Avslutningsvis påpekar utskottet att vårdbidrag för pensionstagare inte skall vägas in när avgifter läggs fast. Därmed måste förordningen om klientavgifter ändras så snar som möjligt.

Detaljmotivering

7 c §. Med hänvisning till den allmänna motiveringen föreslår utskottet att 7 c § 2 mom. stryks. Då blir 3 mom. 2 mom.

10 b §. Utskottet föreslår ändringar i 10 b § 1 och 4 mom. eftersom 7 c § 2 mom. stryks.

10 c §. Utskottet föreslår att 10 c § 2 mom. stryks eftersom avgiften efter strykningen av 7 c § 2 mom. inte bestäms enligt makarnas sammanlagda inkomster. Därför bör makarnas underhållsbidrag fortfarande kunna beaktas när avgiften läggs fast.

11 §. Utskottet föreslår att 11 § 1 mom. ändras. Enligt ändringen får kommunerna en absolut

plikt att efterskänka eller nedsätta avgiften, om personens eller familjens försörjning eller personens lagstadgade försörjningsplikt ställs på spel av att en avgift tas ut. Ändringen avser att samordna avgiftspraxis i kommunerna och att säkerställa att människor med små inkomster inte får en orimligt stor betalningsbörda.

Vidare föreslår utskottet att 11 § 2 mom. ändras till att kommunen har rätt att bestämma att ingen avgift tas ut eller att avgiften sätts ned också när det gäller andra avgifter som nämns i 1 mom. Kommunen skall dessutom kunna efterskänka eller nedsätta avgiften med hänvisning till andra vårdsynpunkter. I sak motsvarar bestämmelserna i 2 mom. de gällande bestämmelserna.

Motionerna

Utskottet godkänner inte regeringens förslag att avgiften inom långvarig institutionsvård skal räknas ut på grundval av makarnas sammanlagda inkomster. I utskottets förslag är minimibeloppet för dispositionsmedel oförändrat. Av utskottets ståndpunkter följer att lag- och åtgärds-motionerna måste förkastas.

Förslag till beslut

På grundval av det ovanstående föreslår social- och hälsovårdsutskottet

att lagförslaget godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag),

att lagmotionerna LM 183/1999 rd, och LM 159/2000 rd förkastas,

att åtgärds-motionerna AM 112/2001 rd och AM 268/2001 rd förkastas, och

att ett uttalande godkänns (Utskottets förslag till uttalande).

*Utskottets ändringsförslag***Lag****om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 3 augusti 1992 om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992) 10 och 11 §, av dessa lagrum 11 § sådan den lyder i lag 1288/1993, samt fogas till lagen nya 7 b, 7 c, 10 b och 10 c § som följer:

7 b §
(Som i RP)

7 c §

Grunderna för avgifter som uppbärs för långvarig anstaltsvård

(1 mom. som i RP)
(2 mom. *utesl.*)
(2 mom. som 3 mom. i RP)

10 §
(Som i RP)

10 b §

Inkomster som ligger till grund för bestämmande av avgift för långvarig anstaltsvård

Såsom månadsinkomst enligt 7 c § 1 mom. beaktas i fråga om den som är i långvarig anstaltsvård inkomsterna efter förskottsinnehållning eller förskottsbetalning samt skattefria inkomster enligt vad som bestäms i denna paragraf. (*Utesl.*) Varierar månadsinkomsterna, beaktas som månadsinkomst den genomsnittliga månadsinkomsten under det föregående året.

(2 och 3 mom. som i RP)
Såsom inkomster skall inte beaktas
(1 punkten som i RP)

2) underhållsbidrag eller underhållsstöd som betalas till ett minderårigt barn till den som är i långvarig anstaltsvård (*utesl.*), eller
(3 punkten som i RP)

10 c §

Avdrag från inkomsterna vid fastställande av avgiften för långvarig anstaltsvård

(1 mom. som i RP)
(2 mom. *utesl.*)

11 § (Ny)

Efterskänkande av och nedsättning av avgift

En avgift som fastställts för socialvårdsservice och en sådan avgift för hälsovårdsservice som bestämts enligt en persons betalningsförmåga skall efterskänkas eller nedsättas, om *föresättningar* för personens eller familjens försörjning eller för personens lagstadgade försörjningsplikt äventyras av att avgiften tas ut.

Den kommun eller samkommun som producerar servicen kan besluta att

1) också andra avgifter än de som avses i 1 mom. kan efterskänkas eller nedsättas på de grunder som avses i 1 mom., eller

2) avgifterna kan nedsättas eller efterskänkas, om det är befogat med beaktande av vårdsynpunkter.

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att en övergripande reform av bestämmelserna om klientavgifter inom social- och hälsovården görs så snart som möjligt både när det gäller institutionsvård och öppenvård och att inkomstbegreppet sam-

tidigt samordnas för öppen- och institutionsvården samtidigt som klienter i långvarig öppenvård tillförsäkras dispositionsmedel. Dessutom förutsätter riksdagen att reformen garanterar hela familjen försörjning under den tid som en eller flera familjemedlemmar är i öppen- eller institutionsvård.

Helsingfors den 12 februari 2003

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Marjatta Vehkaoja /sd
vordf. Timo Ihamäki /saml (delvis)
medl. Eero Akaan-Penttilä /saml (delvis)
Merikukka Forsius /gröna
Tuula Haatainen /sd
Inkeri Kerola /cent
Niilo Keränen /cent
Valto Koski /sd (delvis)
Marjaana Koskinen /sd (delvis)

Pehr Löf /sv
Juha Rehula /cent
Päivi Räsänen /kd
Sari Sarkomaa /saml
Arto Seppälä /sd
Marjatta Stenius-Kaukonen /vänt
Raija Vahasalo /saml
Jaana Ylä-Mononen /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Eila Mäkipää
biträdande sekreterare Harri Sintonen.

RESERVATION 1***Motivering***

Avgifter för långvarig anstaltsvård har i dag utformats på ett sätt som leder till problem i jämlik behandling av familjerna. Familjer med samma inkomstnivå kan i fråga om avgifterna hamna i en mycket ojämlik ställning av flera orsaker. I familjer där den ena makens inkomster är klart större än den andra makens inkomster hamnar han i en mycket olika situation beroende på vem av makarna intas för långvarig anstaltsvård. Om den som tjänar mer intas för anstaltsvård fastställs avgifterna enligt hans inkomster. Då hamnar den make med lägre inkomster som bor kvar i hemmet i en orimlig situation. Situationen är ojämlik också i förhållande till par där båda makarna tjänar lika mycket.

Ovan nämnda situationer uppstår ofta så att kvinnan i familjen har länge skött barn och inte skaffat förvärvsinkomster utan familjens utkomst har baserat sig på mannens arbetsinkomster. Om mannen intas för långvarig anstaltsvård äventyras utkomsten för hans maka som ofta lever endast på folkpension.

Ojämlikheten blir också större av att den jämkning av avgifterna som lagen i dag möjliggör sker mycket olika i olika kommuner. I andra kommuner jämkas anstaltsavgifterna och i andra är man mycket återhållsam på denna punkt. Detta leder till ojämlikhet mellan invånarna i olika kommuner.

Regeringens ursprungliga proposition (RP 49/2002 rd) skulle ha minskat dagens ojämlikhet. Däremot korrigeras de nuvarande missförhållandena inte av den i betänkandet antagna ståndpunkten enligt vilken sammanräkans makarnas inkomster inte när maken med bättre inkomster tas in för långvarig anstaltsvård. Därför bör lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården ändras så att den motsvarar regeringens ursprungliga proposition.

Förslaget

På grundval av det ovanstående föreslår vi

att lagförslaget i utskottets betänkande godkänns med följande ändringar (Reservationens ändringsförslag):

Reservationens ändringsförslag**Lag****om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 3 augusti 1992 om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992) 10 och 11 §, av dessa lagrum 11 § sådan den lyder i lag 1288/1993, samt
fogas till lagen nya 7 b, 7 c, 10 b och 10 c § samt till 14 a § sådan den lyder i lag 976/1998 ett nytt 2 mom. som följer:

7 b §
(Som i ShUB)

7 c §

Grunderna för avgifter som uppbärs för långvarig anstaltsvård

(1 mom. som i ShUB)

Om den som är i långvarig anstaltsvård omedelbart innan anstaltsvården inletts har levt i gemensamt hushåll i äktenskap eller äktenskapsliknande förhållande och hans månadsinkomster är större än makens månadsinkomst, fastställs avgiften på basis av makarnas sammanlagda månadsinkomster. Den avgift som uppbärs hos en person i långvarig anstaltsvård kan uppgå till högst 40 procent av de sammanlagda månadsinkomster som räknats ihop på ovan nämnda grunder. Den som får anstaltsvård skall dock till sitt förfogande ha minst 80 euro i månaden. Om de båda makar som avses i detta moment är i långvarig anstaltsvård, fastställs avgiften dock enligt vad som bestäms i 1 mom. (Nytt)

(3 mom. som 2 mom. i ShUB)

10 §

(Som i ShUB)

10 b §

Inkomster som ligger till grund för bestämmande av avgift för långvarig anstaltsvård

Såsom månadsinkomst enligt 7 c § 1 mom. beaktas i fråga om den som är i långvarig anstaltsvård inkomsterna efter förskottsinnehållning eller förskottsbetalning samt skattefria inkomster enligt vad som bestäms i denna paragraf. När en avgift fastställs enligt 7 c § 2 mom. på basis av de sammanlagda månadsinkomsterna, beaktas på motsvarande sätt såsom månadsinkomst även inkomsterna för en person som omedelbart innan anstaltsvården inleddes har levt i gemensamt hushåll i äktenskap eller äktenskapsliknande förhållande med den som är i långvarig anstaltsvård. Varierar månadsin-

komsterna, beaktas som månadsinkomst den genomsnittliga månadsinkomsten under det föregående året.

(2 och 3 mom. som i ShUB)

Såsom inkomster skall inte beaktas

(1 punkten som i ShUB)

2) underhållsbidrag eller underhållsstöd som betalas för ett minderårigt barn till den som är i långvarig anstaltsvård eller till en i 7 c § 2 mom. avsedd make, eller

(3 punkten som i ShUB)

10 c §

Avdrag från inkomsterna vid fastställande av avgiften för långvarig anstaltsvård

(1 mom. som i ShUB)

Avdrag som avses ovan i 1 mom. 1 punkten får dock inte göras om den som är mottagare av underhållsbidraget är make till den som betalar underhållsbidraget och makarna har levt i gemensamt hushåll omedelbart innan anstaltsvården inleddes. (Nytt)

11 §

(Som i ShUB)

14 a § (Ny)

Myndigheternas rätt att få upplysningar

— — — — —
Bestämmelserna i 1 mom. tillämpas också på upplysningar och utredningar om ekonomisk ställning för en person som har levt i gemensamt hushåll i äktenskap eller äktenskapsliknande förhållande med den som är i långvarig anstaltsvård om avgiften för anstaltsvård fastställs eller har fastställts med stöd av 7 c § 2 mom. på basis av makarnas sammanlagda inkomster.

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i ShUB)

Helsingfors den 12 februari 2003

Timo Ihamäki /saml
Eero Akaan-Penttilä /saml
Sari Sarkomaa /saml

Raija Vahasalo /saml
Pehr Löf /sv

RESERVATION 2

Vi är av samma åsikt som undertecknarna av reservation 1. På grund av det mycket exceptionella behandlingssättet i sammanträdet uppstod det en omröstningssituation så att vårt röstningsbeteende inte motsvarade vår hållning i frågan.

Helsingfors den 12 februari 2003

Merikukka Forsius /gröna
Päivi Räsänen /kd